

De waarden van Workum

Jan Dijkstra, Piet Bouma, Rob Sjouken

Voor een deel van de Workumer Waard geldt het bestemmingsplan 'It Soal'. Dit plan is door de Raad van de gemeente Workum goedgekeurd op 27-8-1973 en door GS van Friesland op 5-7-1974, waardoor het plan rechtsgeldig is.

De camping 'It Soal' is in beheer van de gemeente bij Plaatselijk Belang. In het bestemmingsplan is plaats voor een jachthaven van ± 650 schepen aan It Soal en ± 110 zomerhuisjes. Tevens is er een uitbreiding gepland voor dagrecreatieve voorzieningen aan het strand (Ijsselmeerkust) en tussen de zomerkaden en de zg. soldatengracht, waar toiletten, kiosken etc. kunnen worden gebouwd. De subsidieaanvraag voor het plan 'Dagrekreatieterein It Soal' is op 11-10-1977 door de Raad van Workum goedgekeurd en wordt bij CRM aangevraagd. Wat de goedkeuring van het hele plan betreft heeft de Raad nog enkele bedenkingen, waardoor de afspraak werd gemaakt dat het punt opnieuw door de Raad zal worden

De Workumer buitenwaard

besproken als de subsidie eenmaal is verleend. Vooral de peilverhoging van het Ijsselmeer riep een aantal vraagtekens op bij enkele raadsleden.

De gronden van de Workumer Waard zijn eigendom van Domeinen en in beheer bij de gemeente Workum en It Fryske Gea (buitenwaard).

Deze recreatieve ontwikkeling rond It Soal vervult vooral de natuurbeschermingsorganisaties met grote zorg. Alle waarden langs het Ijsselmeer zijn van zeer hoge natuurwetenschappelijke waarde. Een van de hoofdvoorwaarden om deze hoge waarde te behouden is een zekere rust voor deze gebieden. Steunpunten voor recreatie langs de kust veroorzaken echter een zekere druk op deze rustgebieden, waardoor de waarde van het gebied sterk negatief kan worden beïnvloed.

De Vogelwerkgroep Friese Ijsselmeerkust heeft besloten om mogelijk dit jaar te komen met een rapport, waarin de hoge natuurwetenschappelijke waarde van de Workumer Waard wordt beschreven. In dit rapport zal naast de waarde van de Waard als

vogelgebied ook worden ingegaan op de bedreigingen. Hopenlijk dat aan de hand van dit rapport een herwaardering zal kunnen plaatsvinden van de nog te realiseren recreatieprojecten om en nabij camping 'It Soal'.

Beschrijving

De Workumerwaard is verdeeld in een binnen- en buitenwaard. De binnenwaard is een verkaveld hooi/weide gebied van ± 600 ha. De buitenwaard omvat schelpen- en zandbanken langs de Ijsselmeerkust en drassige stukken grasland met ondiepe plasjes, totaal 200 ha. Het Ijsselmeer is ter plaatse ondiep, terwijl zich in de noordpunt een zandplaat tot 350 m voor de kust uitstrekt. Hoewel afhankelijk van windrichting en windkracht staat hier normaal 0 tot 30 cm water. Door agrarisch gebruik en de schrale grondsoort heeft zich op een binnenwaard een kleurrijke en soortenrijke hooi/weiland vegetatie ontwikkeld. De buitenwaard wordt beweid door pinken en paarden en blijft tot in mei vochtig door overstromingen en stagnerend water.

Hoewel na de afsluiting van de Zuiderzee verzoeting optrad blijkt nog zo'n 2210 van de plantensoorten op de buitenwaard in een brak tot zilt milieu thuis te horen, zoals engels gras, schorrezoutgras, moeraszoutgras, zilte rus, zeebies, aardbeiklaver. Aspektbepalend zijn de velden met koekoeksbloem, rietorchis, gevlekte rietorchis en de vele soorten vochtminnende grassen en zeggen zoals tweerijige zegge, valse voszegge, zomprus, greppelrus en reukgras. De beschermde dotterbloem, een typische zoetwaterplant, breidt zich meer en meer uit.

Al tijdens de aktie N°70 is de Workumerwaard aangeduid als een van de meest waardevolle weidevogelgebieden van Nederland. De Workumerwaard behoort tot de gebieden met de grootste dichtheid van broedende weidevogels per 10 ha. Het zijn met name de 'kritische' weidevogels, kemphaan en tureluur, die nog in grote aantallen aanwezig zijn. Zij profiteren van de drassige zode van de buitenwaard en de enigszins open vegetatie van de binnenwaard. Voor de kemphaan is de Workumerwaard wellicht het beste broedgebied van Nederland. Gedurende de jaren 1970-1975 zijn geregeld 200 baltsende kemphaanmannetjes geteld, verdeeld over zo'n 8 baltsplaatsen.

De duizenden 'witte sêfûgels', die boven de schelpenbanken hangen zijn kokmeeuwen en visdiefjes. Al jaren lang vormen de schelpenbanken en kortgegrasde graszode een geschikte broedplaats voor de visdieven. De kolonie, één van de grootste van Europa, is stabiel tot licht groeiend (± 2800 paren). Ook de kleinste sternsoort, de dwergstern, komt regelmatig tot broeden, al varieert het aantal paartjes van jaar tot jaar. Helaas is de dwergstern de zeldzaamste stern van onze fauna geworden, niet alleen door watervervuiling, maar ook door ontginning van kustgebieden en de toenemende waterrecreatie.

Schelpenbanken in de Workumerwaard zijn aantrekkelijk voor vele vogelsoorten

Tot de broedvogels op de Workumerwaard behoren nog zeldzame soorten als kluiet (in 1976 een populatie van 60 paar), Noordse stern, bontbekplevier, waterral, porceleinhoen, slobend, pijlstaart, zomertaling, kraakeend en kuifeend.

Alle seizoenen vogelrijk

Wanneer nog vele vogels enthousiast met broeden beginnen, is het voor vele grutto's al een bekeken zaak. Als hun broedseizoen afgelopen is, begint het fascinerende verschijnsel van de slaaptrek. Eind mei, sterk toenemend is juni en massaal begin juli komen de grutto's in de avonden aanvliegen

om te overnachten in het ondiepe water van het gaastwad. Tellingen hebben aangetoond dat ruim 6000 grutto's kunnen arriveren om vroeg in de ochtend weer te vertrekken naar de voedselgebieden. Th. Mulder (1966) noemde de Workumerwaard al één van de grootste slaapplekken voor de grutto. Door wegtrek in augustus nemen de aantallen af, maar andere steltlopers, wulp en kemphaan, dwarrelen nu 's avonds binnen. Zij luiden daarmee een nieuw seizoen in. Vanaf die tijd (augustus, september) staat de Workumerwaard in het teken van de trek. Duizenden slobenden, kraakeenden, wintertalingen, pijlstaarten, bergeenden, meerkoeten en knobbelzwanen komen er foerageren. Speciaal in deze tijd worden vele soorten van de 147

waargenomen soorten gezien en gehoord. Het zijn de milieumstandigheden op de Workumerwaard die hun nu nog diversiteit bieden.

Bij het naderen van de winter begint zich een echt bij Friesland behorend verschijnsel voor te doen. Het geroep van overvliegende grote groepen ganzen wekt bij velen gedachten op over mysterieuze trektochten naar verre en onbekende streken. Belangrijk in dit verband is dat dan het grootste deel van de kleine rietganspopulatie van Spitsbergen binnen de friese grenzen verblijft. Van de 15.000 individuen van deze populatie komen er in november en december zo'n 7000-8000 slapen op de buitenwaard. Enorme slierten van deze vogels vullen dan de lucht. De binnenwaard herbergt overdag enkele duizenden grazende exemplaren. Juist de ondiepe kustzone en de buitenwaard zijn van zeer groot belang voor kleine rietgans en kolgans en zeker ook voor de grauwe gans en brandgans. De zeer speciale eisen die ganzen stellen aan hun rustgebied en voedselgebied zijn nog aanwezig op de Workumerwaard en achterliggende graslanden.

Van september tot mei bevinden zich tussen de ganzen konstant zo'n 5000 smienten, vooral na de overstroming nemen de aantallen toe. Januari is de topmaand. Dan kunnen tot 22.000 rustende, voedselzoekende en kibbelende smienten op de buitenwaard voorkomen. De internationale 1% norm om vast te stellen of een gebied voor de betreffende soort van internationaal belang is, komt voor de smient neer op 4000 exemplaren, die tijdelijk aanwezig moeten zijn. Duidelijk blijkt dat de Workumerwaard een zeer belangrijk bolwerk voor de smient is.

Tegen de tijd dat de ganzen weer naar het noorden vertrekken, pleisteren grote aantallen wulpen en kemphanen in Friesland. Ook zij maken massaal gebruik van de

Kemphanen

Workumerwaard als slaappleats. Recent onderzoek heeft uitgewezen dat eind maart, begin april ruim 10.000 wulpen en 6.000 tot 8.000 kemphanen komen slapen. Overdag kunnen vooral de kemphanen blijven foerageren (tot 2.000) op de buitenwaard. Rond

deze tijd keren alweer enkele Afrika-gangers (grutto, visdiefje) terug om een belangrijke taak in hun levenscyclus, de voortplanting, te volbrengen. ■

De heer J. Dijkstra is coördinator van de Friese Milieuraad, de heer P. Bouma is lid van de Vogelwerkgroep IJsselmeerkust en de heer R. Sjouken is beheerder van de Workumerwaard in dienst van It Fryske Gea.